

BOTANISKA NOTISER

UTGIFNE AF

N:o 11.

TH. M. FRIES.

November

1858.

INNEHÅLL: ORIG.-AFHANDL.: TH. M. FRIES: Bidrag till kännedomen af Finmarkens Flora. — LITTER.-ÖFVERS.: NYMAN: Praktisk Handbok i Botanik eller Växtlärans Grunder.

Original-Afhandling.

Bidrag till kännedomen af Finmarkens Flora

af TH. M. FRIES.

I början af denna årgång är meddelad en kort skildring af den botaniska resa i Öst-Finmarken, som jag under förledet år företog. I densamma meddelas dock icke någon detaljerad uppgift på de i dessa trakter förr ej anträffade arter eller tillägg rörande de förut anmärktas geografiska utbredning, utan jag ansåg det vara lämpligast att på ett ställe sammanställa alla de tillägg till Finmarkens *) flora, som jag hade mig bekanta. Detta är äfven föremålet för denna uppsats, och att dessa tillägg äro rikare än hvad af mina egna observationer kunnat åstadkommas, derfor har jag att tacka den välvilja, hvarmed Professor Blytt, Lektor C. Hartman, Prosten Sommerfelt jr. och Sognepræst Landmark i Wardöe meddelat mig flera värderika upplysningar, förvärfvade under deras egna vandringar i dessa nejder. Då jag dessutom funnit, att Lund i sin förteckning öfver Finmarkens växter (Bot. Not. 1846 *N*o 6), till hvilken denna uppsats utgör ett supplement, egnat snart sagdt ingen uppmärksamhet åt de skrifter, i hvilka uppgifter om dessa tracters vegetation förut finnes meddelad, så att

*) Såsom Finmarkens gräns mot söder antagas här, liksom förut af Lund, de stora hafsvikarne Malangen och Balsfjorden.

han t. o. m. icke ens rådfrågat Sommerfelts *Suppl. Fl. Lapp.* o. s. v., har jag genomgått så många af de mig bekanta auktorerna, som det varit mig möjligt, och har dervid gjort en ganska god efterskörd.

Men innan jag öfvergår till uppräknandet af dessa tillägg, torde det ej vara olämpligt att i korthet återkalla i minnet de män, som åt dessa traktens botaniska undersökning offrat tid och krafter, samt de skriftliga meddelanden, som de härom lemnat.

Den förste botanist, som besökt Finmarken, tyckes hafva varit den utmärkte biskopen i Trondhjem J. E. Gunnerus, hvilken under de visitations-resor, som han åren 1759, 62, 64 och 67 företog, besökte större eller mindre delar af detta land och sträckte sina färder ända till Wardöe. Och icke nöjd med de skatter, som han sjelf derunder upptäckte, uppmuntrade han äfven prester och andra embetsmän att insamla natur-alster, hvarigenom han blef satt i tillfälle att i sin *Flora Norvegica* meddela uppgifter så väl om flera för dessa trakter egendomliga växter som äfven om mera sydliga arters nordliga gränser. Bland de utmärktare, som af honom härifrån anföras, märka vi *Gentiana serrata* och *tenella*, *Pinguicula villosa*, *Primula Finmarkica*, *Ranunculus hyperboreus*, *Dianthus superbus*, *Arenaria norvegica*, *Gymnadenia albida*, *Chamaeorchis alpina*, *Veratrum* m. fl., äfvensom flera, hvilka sedan ej blifvit återfunna, t. ex. *Ajuga alpina*, *Limosella aquatica*, *Sium latifolium*, *Ranunculus lapponicus*, *Saxifraga hirculus* och *adscendens*, *Salix amygdalina*, *Herminium Monorchis*, *Sagittaria*, *Carex hirta*, *Calamagrostis lanceolata* o. s. v. Flere af dessa torde dock med lika säkerhet kunna antagas vara uppgifna till följe af felaktig bestämning, som de äfven af honom från Finmarken anförda *Cochlearia danica*, *Cerastium viscosum*, *Salix rosmarinifolia*, *Vallisneria spiralis* och *Zostera oceanica*.

Den andre botanist, som gjorde dessa trakter till föremål för sina undersökningar, var Mart. Vahl, hvilken tillbragte vintern och våren 1787 i Tromsöe, derefter under sommaren seglade till Wardöe och slutligen på hemresan öfvervandrade fjällen mellan Porsanger-fjord och Qvalöen. Utbytet af fanerogamer lär icke varit särdeles stort men

väl af svampar, bland hvilka äfven åtskilliga nya arter. Sina observationer meddelade han dels i Naturvidenskab. Selskabets Skrifter (hvilket arbete jag dock beklagligtvis ej haft tillfälle att rådfråga), dels i *Flora Danica*, hvarest följande Finmarks-växter äro aftecknade: *Pinguicula villosa*, *Stellaria humifusa*, *Cerastium alpinum* β . *glabratum*, *Ledum*, *Salix nigricans* (n. 1052—53), *myrsinites* (n. 1054), *versifolia* * *myrtoïdes* (n. 1055), *glauca* β . *appendiculata* (n. 1056), *lonata* (n. 1057) och *glauca* (n. 1058), *Allium sibiricum*, *Veratrum*, *Juncus arcticus* och *Vahlodea atropurpurea* äfvensom den af honom inom Skandinavien först upptäckta *Oxytropis campestris sordida*.

År 1788 företog en Doct. Gröndal, hufvudsakligen i ornithologiskt ändamål, en resa genom Kemi Lappmark och öfver Enare träsk till Varangerfjorden, hvarunder han insamlade några växter utan att dock anteckna deras lokaler. Bland dessa befann sig äfven *Stellaria humifusa*, utan tvifvel från Finmarkens kuster.

Under de resor, som G. Wahlenberg företog i Skandinaviens nordligare trakter, besökte han på den första (1800) och andra (1802) äfven Finmarken. Under den förra begaf han sig öfver Torneå Lappmark ned till Lyngenfjord, der han tillbragte början och medlet af Juli i Qvalvig med undersökning af kringliggande fjäll. Derifrån begaf han sig till Tromsöe och återvände derpå öfver fjällryggen till Svenska Lappmarken. Den korta tid, som han härunder vistades inom Finmarkens gränser, tillät honom naturligtvis ej att göra några större upptäckter; dock kunna vi bland fynd på denna resa anföra *Echinosperrum deflexum*, *Corydalis f. bacea* och *Alsine hirta* β . *rubella*, äfvensom flera af de *Carrices*, hvilka han beskrifvit i Vet. Akad:s Handl. för 1803, såsom *C. salina*, *cuspidata*, *aquatica*, *glareosa*, *norvegica* och *lagopina*. — Vigtigare var hans andra resa, under hvilken han i slutet af April öfver Muonioniska anlände till Kautokeino och derefter, åkande efter ren, färdades öfver de alldeles snötäcka fjällen ned till Alten, hvarest han tillbragte hela Maj månad med studium af lufvarne på hafsklipporna och fjällslutningarne. Med samma sysselsättning tillbragte han förra hälften af Juni vid Hammerfest, begaf sig derefter till Maasöe och Mageröe, kringseglade Nordkap,

undersökte Porsangerfjordens västra kust ända ned till Kistrand, kringseglade Sværholt och öfvervandrade Hopseidet, samt anlände derefter till Tanaelfven, hvars lopp han följde till Utsjoki (i Finland). Från sistnämnda ställe återvände han inom Finmarkens gränser och undersökte de närmaste fjällen t. ex. Rastegaisa, Kämiogaisa o. s. v. samt lemnade derefter för alltid Finmarken. Resultaterna af denna resa finnas anförda i hans *Flora Lapponica*, och då det skulle vara alltför vidlyftigt att uppräknat alla de af honom härunder iakttagna växter, må det vara nog att af de viktigaste anföras *Gentiana involucrata*, *Ranunculus sulfureus*, *Cochlearia anglica*, *Alsine biflora*, *Stellaria crassifolia*, *Potentilla nivea*, *Andromeda tetragona*, *Salix punctata* och *polaris*, *Luzula arcuata*, *Catabrosa algida*, *Aira alpina*, *Calamagrostis lapponica* och *strigosa*. Bland af honom då iakttagna växter hafva, mig veterligen, *Armeria maritima*, *Carex teretiuscula* och *Asplenium ruta muraria* ej härstädes blifvit återfunna.

År 1821 företog Prof. J. W. Zetterstedt en resa till nordliga delarne af Skandinaviska halfön, hvarunder äfven Vest-Finmarkens kuster besöktes, men, om *Gentiana serrata* undantages, var det botaniska utbytet af obetydligt värde.

Den, som mest af alla varit i tillfälle att undersöka Öst-Finmarkens vegetation, är Prosten Deinboll, hvilken en längre tid var bosatt i Wadsöe och derifrån såväl på embetsresor som med understöd af Norske Vidensk. Selskab i Trondhjem företog utfärder i nästan alla riktningar. Någon särskild afhandling, i hvilken han meddelat sina iakttagelser, har jag ej varit i tillfälle att anlita*), utan de äro mig kända endast genom Wahlenbergs *Flora Suecica*, Hornemanns *Plantekære***), Sommerfelts *Supplemen-*

*) I Tidskr. f. Naturv. I. lärer en sådan finnas, men deremot har jag förgäfves genomskött Den Norske Rigstidende för 1818, i hvilken enligt Hartmans uppgift han skall hafva författat någon botanisk uppsats.

***) Detta arbete måste med största försigtighet begagnas, emedan om en stor mängd allmännare arter tyckes utan ringaste stöd yttras, att de förekomma »lige til Finmarken» o. s. v. Någon bestämd gräns mellan Nordlanden och Finmarken tyckes han äfven ej känna, då han t. ex. på flera ställen omnämner »Salten i Finmarken» o. s. v., liksom han

tum och Hartmans Flora*). De växter, som han härstades upptäckt, äro dock, med undantag af *Saxifraga caespitosa* β . *repens* (*S. hypnoides* Bot. Suec.), *Chrysosplenium tetrandrum*, *Hippuris vulgaris* β . *maritima* och *Carex arctica* Deinb., icke för dessa trakter egendömliga, utan bestå hufvudsakligen i sydligare, här förut ej anträffade arter. Några äro ej i Öst-Finmarken återfunna t. ex. *Veronica officinalis* och *serpyllifolia*, *Alsine hirta*, *Circaea alpina*, *Rosa cinnamomea*, *Astragalus oroboides*, *Callitriche auctumnalis*, *Scirpus acicularis*. — I Wikströms Årsber. 1837 p. 607—610 anför Lindblom åtskilliga uppgifter, hemtade ur Deinbolls herbarium och anteckningar rörande arktiska växter och speciellt dem, hvilka han 1822 anmärkte vid Nordkap. Bland dessa sednare torde dock *Gnaphalium uliginosum* och *Erica Tetralix* böra utgå, då de för öfrigt ej äro observerade i hela Finmarken och utan tvifvel bero på felaktig hågkomst eller bestämning.

Professor B. M. Keilhau, som åren 1827—28 i geologiskt afseende bereste Finmarken, insamlade derunder af-

äfven till »Finmarken» räknar en del af Luleå Lappmärk (kring Wierh-jaur). Jag har därför af hans växter endast upptagit dem, för hvilka han anför bestämda lokaler och upptäckaren; ja t. o. m. bland dessa har jag uteslutit trenne (*Lysimachia vulgaris*, *Naumburgia thyrsoiflora* och *Gagea lutea*), hvilkas uppgifna förekomst vid Varangerfjorden synes mig mer än misstänkt. De öfriga, hvilka han anför för Finmarken, men der ännu ej mig veterligen äro funna, äro *Carduus crispus*, *Cirsium palustre*, *Peucedanum palustre*, *Nymphaea alba*, *Nuphar luteum*, *Alsine stricta*, *Cerastium semidecandrum*, *Peplis*, *Erum hirsutum*, *Orchis latifolia*, *Lemna trisulca*, *Carex laxa*, *livida* och *digitata*, äfvensom följande sex, hvilka han påstår Linné uppgifva från Finmarken: *Cirsium arvense*, *Sonchus oleraceus*, *Lithospermum arvense*, *Anchusa arvensis*, *Rhamnus frangula* och *Pulsatilla vernalis*. Detta påstående är desto säkrare falskt, som Linné hvarken i Fl. Lapp. eller Fl. Suec. omnämner detta förhållande och som han aldrig var inom Finmarkens gränser eller derifrån kände en enda växt.

*) Äfven i sednaste upplagan af detta arbete uppgifvas från Finmarken några arter (*Matricaria maritima*, *Glechoma hederaceum*, *Myriophyllum alterniflorum*, *Juncus stygius*), hvilkas upptäckare härstades är mig obekant och hvilka jag därför här ej upptagit. De arter, hvilka Lund anför från »Finmarken i fölge Hartman», äro förut angifna af Gunnerus, Deinboll eller Læstadius, med undantag af *Draba alpina* och *Lepigonum marinum*, hvilkas förekomst i de sydligare trakterna synes vara ganska trolig.

ven åtskilliga fanerogamer, bland hvilka, om jag ej misstager mig, den då först inom Skandinavien upptäckta *Arenaria lateriflora*, äfvensom *Ranunculus sulfureus* och *Draba nivalis*.

Prosten L. L. Læstadius besökte åren 1829—30 trakterna kring Lyngen- och Alten-fjord, hvarunder han upptäckte den för Skandinavien okända *Conioselinum Gmelini*, äfvensom de för Finmarkens Flora nya *Antennaria carpathica*, *Carex fuliginosa* och *Hierochloa alpina*; i *Loca Parall.* finnas hans fynd i korthet angifna. — År 1832 lär han äfven besökt Tromsöe-dalen, men närmare underättelser härom saknas.

Under den vetenskapliga expedition, som Franska regeringen 1838 utsände till de arktiska trakterna, besöktes äfven Vest-Finmarken, och öfver de botaniska resultaterna har Ch. Martins utgifvit en »*Voyage Botanique le long des cotes septentrionales de la Norvège depuis Drontheim jusqu'au Cap Nord*», hvilket arbete jag dock ansett mig böra helt och hållet ignorera. Det vittnar nemligen alltför tydligt derom, att Förf:s kännedom om våra nordiska arter är mer än tillbörligt ytlig, hvarigenom flera ej blott för Finmarken (t. ex. *Anagallis arvensis*, *Thalictrum flavum*, *Ranunculus polyanthemos*, *Cochlearia danica*, *Geranium pratense*, *Epilobium roseum*, *Convallaria majalis* m. fl.) utan äfven för Skandinavien (*Rubia tinctorum*, *Campanula serpyllifolia*, *Ranunculus montanus* o. s. v.) nya arter upptagas, hvilka säkerligen der aldrig äro observerade.

Viktigast för kännedomen af Vest-Finmarkens vegetation är utan tvifvel den resa, som 1841 företogs af Prof. Blytt i förening med d. v. Cand. Lund och Gartner Moë. Med förenade krafter undersöktes af dem trakterna kring Altenfjord, hvarunder de belönades bland annat med fyndet af *Platanthera obtusata*, hvarefter Blytt och Moë fortsatte sina forskningar inom Tromsöe fögderi, under det att Lund begaf sig mot norden ända till Nordkap. Denne sistnämnde har i en särskild brochyr meddelat en skildring af denna sin »Reise igjennem Nordlandene og Vest-Finmarken i Sommen 1841», hvarvid blifvit bifogad en förteckning på de derunder observerade växterna. Följande året företog Lund åter en resa till dessa nordliga trakter, men denna gången till

Öst-Finmarken (hvarunder *Colpodium latifolium* upptäcktes), och häröfver har han i Bot. Not. 1846 *N* 3 meddelat en »Förelöbig Beretning», hvilken i *N* 6 åtföljes af ett »Anhang», upptagande alla af honom såsom i Finmarken växande bekanta arter. Jag har redan förut anmärkt, att han härvid icke tillbörligt anlitat föregående författares skrifter, och lika litet har han redogjort för Prof. Blytts fynd i Tromsöetrakten, hvarföre äfven ett ej obetydligt antal växter, som der ega sin nordliga gräns, ej äro anförde. Genom Professor Blytts godhetsfulla meddelanden i bref och skriftliga tillägg i ett exemplar af Lunds ofvannämnda reseberättelse, är jag nu i stånd att supplera detta. Mot Lunds sätt att uppgifva växternas geografiska utbredning kan dessutom mer än en befogad anmärkning göras.

Sommaren 1851 företog Prof. Parlatore i Florens, åtföljd af Lektor C. Hartman, en resa genom en stor del af Skandinavien, hvarunder äfven Finmarken som hastigast besöktes, och kortare uppehåll gjordes vid Lyngenfjord, Hammerfest och Tromsöe. De iakttagelser, som H. derunder gjorde, finnas dels anförda i 6:e och 7:e upplagorna af hans *Skand. Flora*, dels hafva de välvilligt blifvit mig meddelade. — Univers.-Stipendiaten J. M. Norman tillbragte sommaren 1853 i Alten, men då han härom ej lemnat någon beskrifning, äro mig hans fynd obekanta, utom de få, hvarom Prof. Blytt underrättat mig.

Slutligen hafva Prosten Sommerfelt och Sogneprästen Landmark under flera år med flit och ej utan framgång sysselsatt sig med undersökning af den af botanisterna, i jämförelse med Vest-Finmarken, nog stufmoderligt behandlade Öst-Finmarken, och isynnerhet har den förre företagit vidsträckta utflygter i flera rigtningar. Under mitt vistande derstädes förra årets sommar fick jag emottaga många ganska viktiga upplysningar, hvilka här nedanföre meddelas. Rörande de skördar, som inhemtats under den sist förflutna, för vegetationen ovanligt gynnsamma sommaren, har jag hittills mottagit blott fragmentariska berättelser, men det är dock att hoppas, att derunder vunnits flera utmärkta novitier för Finmarkens Flora.

Innan jag nu öfvergår till uppräknandet af tilläggen till Finmarks-Floran, vill jag blott göra en liten anmärkning.

Vegetationen i dessa nejder har förut burit en egendomlig, rent arktisk prägel, och man har der förgäfvets sökt representanter af dessa kosmopolitiska ogräs, som med de lättade kommunikationerna öfverallt innästla sig. Förhållandet har i detta afseende sedan några år börjat förändra sig; den ena arten efter den andra börjar visa sig på de ställen, der en lifigare handel uppblomstrat, der små trädgårds-anläggningar blifvit gjorda o. s. v. t. ex. vid Tromsøe, Hammerfest, Alten, Wardøe*), Wadsøe, Mortensnæs, Nyborg etc. Några af dessa främlingar hafva redan lyckats att här fästa varaktiga bopålar sasom *Senecio vulgaris*, *Asperugo procumbens*, *Sinapis arvensis*, *Chenopodium album*, *Polygonum Convolvulus* och *lapathifolium*, *Urtica urens* o. s. v.; huru förhållandet kan blifva med andra skall framtiden utvisa. Såsom ganska upplysande i detta hänseende må det tillåtas mig att anföra ett utdrag ur ett bref från Herr Landmark i Wardøe, ett ställe, hvarest de sednare åren flera dylika ogräs visat sig, men af det hårda klimatet vanligen hindrats i sin utveckling. »Det er beklageligt», yttras det deri, »at De ikke var her sidste Sommer istedetfor forrige. Sommeren var nemlig iaar endnu mere over det Almindelige, end den ifjor var under samme. Daa jeg formoder det vil interessere Dem at høre skal jeg meddele hvad nyt jeg her har fundet i sidste Sommer. Dette bestaar fornemmelig i Ugræsarter, som i de 9 Somre jeg har været her ikke för have udviklet sig til Blomst paa Wardøe, saavidt jeg troer da. I min Næpemark har jeg fundet *Polygonum aviculare*, som jo forresten er almindelig i Næsseby, *P. convolvulus* og *lapathifolium*, alle store og vel udviklede. Fremdeles *Ervum hirsutum*, der satte temmelig store Frø. Paa en gjenlagt Næpeager, hvor jeg havde saæet Kornsorter og Græsfrø blomstrede frodige Exemplarer i flere Varieteter af Ga-

*) Utom den nedanför omnämnda *Echinospermum* såg jag i Herr Landmarks herbarium från Wardøe *Thlaspi arvense* och *Viola tricolor* β . *arvensis* äfvensom *Achillaea Ptarmica*, af hvilken under flera år endast blad visat sig, till dess den inflyttad i kruka inom hus utvecklade 1 å 2 blommor på hvarje stjelk. Att upptaga dessa bland Finmarkens växter har jag dock ansett mindre lämpligt, åtminstone förr än man får se, huruvida de bibehålla sig härstädes. — Detsamma gäller äfven om en *Linum* (troligen *L. narbonneuse*), som Commandanten Scharffenberg, hvilken äfven med intresse omfattar Botanikeas studium, i år funnit på Glacisen af Wardøehus fästning.

leopsis Tetrakit samt et prægtigt Exemplar af *Galeopsis versicolor*; der fandt jeg og *Galium aparine* og en Mængde *Agrostemma Githago*. Denne kom dog ikke til fuldstændig Udvikling i fri Luft omendskjönt den halve Længde omtrent af Kronbladene stak frem af Bægeret og Udviklingen var saavidt fremskriden, at den med Lethed kunde bestemmes. . . . Et Sted hvor jeg havde kastet op Muld til en Kjelder, fremkom en *Potentilla*, der udentvivl er *norvegica*; den maatte sættes i Potte för den kom til nogen videre Udvikling, men der satte den to Blomster og flere Knupper. Fremdeles har jeg her paa gjödsled Mark fundet nogle faa Exemplarer af *Agrostis spica venti*, som ogsaa först i Potte fik sin fulde Udvikling. I en Have fandtes et Par Exemplarer *Euphorbia helioscopia* og nogle overvætted frodige Ex. af *Echinosperrnum Lappula*, hvilken sidste jeg dog för har fundet her i et lidet Exemplar.» . . .

- * *Matricaria inodora* L. var. *discoidea* (florib. omnib. tubulosis). Nyborg sparsamt *).
- * *Chrysanthemum segetum* L. Alten i åkrar (Bl.).
- * *Tanacetum vulgare* L. Tromsöe (Bl.); Hacksten nära Skiervöe (Zetterst.).
- Gnaphalium supinum* L. På hafstranden vid Wadsöe jemte *Sibbaldia procumbens* L.
- Antennaria carpathica* (Wnbg). Tsatsa ofvanför Lyngenfjord sparsamt (Læst. Loc. parall.).
- Senecio vulgaris* L. Nyborg, inkommen med trädgårdsfrön.
- Erigeron alpinus* L. Langfjorden vid Darusbafte; Westertanen.
- Tussilago Farfara* L. Syd-Varanger vid Elvenæs, Varanger **) vid Aldjok.
- Hieracium pilosella* L. Sparsamt i björkregionen ofvan Fjeldbma vid Tana-elfven. [Obs. *H. piloselloides* Lund = *H. hyperboreum* Fr. enl. Blytt].
- * — *cymosum* L. Fr. var. Jemte *H. Pilosella* sparsamt ofvan Fjeldbma.
- * — *collinum* Fr. »usque ad Finmarkiam»: Fr. Mon. Hier.
- *alpinum* L. Allmän under många former ***).

*) De med * utmärkta växterna äro ej af Lund anförda.

**) »Varanger» tages här alltid i bemärkelsen af kuststräckan af Var-fjordens innersta vik vester om Klubbnasen på norra och mellan Gamviken och Brenna på södra sidan.

***) Granskningen af dessa har ännu ej medhunnits, hvarföre det kollektiva namnet tills vidare bibehållits.

- * *Hieracium atratum* Fr. Här och der i björkregionen kring Tanaelfven och Varangerfjorden.
- * — *nigrescens* Fröl. Aldok vid Varangerfjorden; ofullständiga exemplar äro förut tagna af Lund i Finmarken.
- *murorum* L. Fr. Allmän i tall- och björkregionerna, sparsam i slättfjällsregionen under en stor mängd former.
- *vulgatum* Fr. Sparsam i björkregionen t. ex. Dariusbafte vid Langfjorden och L:e Brattholmen vid Lebesby.
- * — *anfractum* Fr. Sparsam i björkregionen ofvan Fjellbma.
- * — *palescens* Kit. [= *H. rupestre* Lund?] Vest.-Finn. till Hammerfest (Hartm.); Ö.-Finn. sparsam vid Fjellbma.
- * — *argenteum* Fr. »in Finmarkia vulgatissimum et physiognomiam præbens regionis:» Fr. Mon. Hier.; troligen ofta förblandad med föreg. och hufvudsakligen förekommande i södra Finmarken och i Nordlanden.
- * — *Dovreense* Fr. Vest-Finn. Tromsøe (Fr. Mon. Hier.), Lyngseidet på ängar vid fjorden (Hartm.); Ö.-F. Bøgfjorden (Fr. l. c.), Tanaelfven i björkregionen. Troligen flerstädes.
- * — *gothicum* Fr. »ad Finmarkiam»: Fr. l. c.
- * — *crocatum* Fr. Hammerfest på vestra sidan af berget Tyven samt Kaagöen på Kaagtind (Hartm.); Tanen vid Fjellbma (S.) [*H. boreale* Lund tillhör enl. Bl. *H. corymbosum* Fr., men torde äfven innefatta *H. crocatum*].
- * — *lapponicum* Fr. Flerstädes vid Tanaelfven (Fjellbma, Fingervandet, Polmak o. s. v.).
- *prenanthoides* Vill. Tanen vid Fjellbma ymnig.
- *umbellatum* L. Vid Tanaelf flerstädes, blott var. *arctophilum*.
- Sonchus arvensis* L. Tromsøe (Bl.), Hammerfest (Hartm.), Talvig (Norm.), Varanger vid Brasnæs (S.), Syd-Varanger vid Jarfjorden (Hergenæs). — Vid Mortensnæs försvunnen.
- * *Intybus multicaulis* Led. Vid Meskelfvens utlopp i Varangerfjord.
- Valeriana sambucifolia* Mik. tyckes vara den uteslutande förekommande; går enl. Bl. N. Fl. flerstädes högre än björken.
- Galium palustre* L. Klösterelf, Nyborg.
- *uliginosum* L. Klösterelf, Varanger.

- Galium aparine* L. — *infestum* Tromsøe (Bl.), Nyborg.
Asperugo procumbens L. Mortensnæs; Hammerfest (J. Vahl enl. Bl.).
Prunella vulgaris L. Tromsøe (Bl.).
 * *Ajuga pyramidalis* L. Tromsøe (Bl.).
 * *Polemonium (coeruleum) campanulatum* Th. Fr. Varanger vid Westerelfven och Carlebotten; Tanen ofvan Seida och vid Birkelund (S.); troligen hör all *Polemonium* i Finmarken till denna form.
Veronica longifolia L. var. *maritima* (L.). All i Finmarken förekommande tillhör denna var., ehuru till bladformen betydligt varierande och ofta närmande sig hufvudformen. Varanger allm., Klösterelf o. s. v.
 — *officinalis* L. Öst-Finmark. (Deinb.).
 * — *Chamaedrys* L. Tromsøe, Renøe och Kaafjorden (Bl. N. Fl.).
 — *serpyllifolia* L. Öst-Finmark. (Bl. l. c.).
Pedicularis Sceptum Carolinum L. Varanger flerst., Wardøe, Klösterelf o. s. v.
 — *flammea* L. Ofvan Lyngen (Læst.).
 — *palustris* L. Tromsøe (Bl.), Varanger vid Avlsborg (S.) och Gornitak, Klösterelf flerst.
 — *hirsuta* L. Eibygdal och Talvig (Bl.).
 * *Rhinanthus major* Ehrh. Nyborg, Tanen.
 * *Utricularia vulgaris* L. C'olmejavre *) vid Svanvik, steril.
 * — *minor* L. Ofvan Nyborg vid Gaggefjeldma i ett tjärn nära Suke-veien, steril 1857, blommande 1858 (S.).
 * *Primula scotica* Hook. Tromsøe, Wardøe etc. (Bl.).
 * *Armeria sibirica* Turcz. (enl. Boissier) Tsatsa på sluttningen mot Kittdalen (Læst. och Hartm.); Svartnæs midt emot Wardøe.
Adoxa Moschatellina L. Öst-Finm. Peisen, St. Wadsøe och Ekkerø (Deinb.), Wardøe, Nesseby flerst.
Conioselinum Gmelini Bray. Varangerfjorden flerstädes, t. ex. vid Westerelfven, kring Gornitak, i Wadsøe; troligen äfven på Sandskjær och vid Langfjorden i Wester-Tanen.
Carum Carvi L. Nyborg och Wardøe, förmodligen tillfällig.
 * *Nuphar pumilum* DC. Svanvik vid C'olmejavre.
Ranunculus sulfureus Sol. Lebesbyfjällen flerst., isynnerhet vid bäcken Njoammeljok; Langfjordfjällen längs efter den bäck, som från ö. faller i Nikolajok m.

*) Prosten Sommerfelt har underrättat förf., att detta stafnings-sätt är riktigare än de vanligen brukliga Kolmijaure, Tsjoalmijaure o. s. v.

fl. st. ymnig; Berlevaag till blott omkr. 100 fot öfver hafvet (S. 1858).

Ranunculus nivalis förekom på Middagsfjället vid Ö. Pasvig i Syd-Varanger knappt 50 fot öfver hafvet jemte *R. pygmaeus*, som dock fanns ända ned till hafstranden.

[— *lapponicus* L. uppgifves af Gunnerus vara funnen »in Öst-Finmarchia passim et alibi in alpi-bus», men då den sedan ej blifvit påträffad i Norge och då han om *R. hyperboreus* påstår, att den »non a *R. lapponico* specie differt», kan man med skäl misstänka, att någon storväxt form af *R. hyperboreus* blifvit ansedd för *R. lapponicus*.]

* *Batrachium peltatum* Fr. Syd-Varanger i Colmejavre ymnig, mera sparsam i Klösterelfven ned till Wallasjavre; i Störvandet mellan Klösterelf och Jarfjorden.

* — *trichophyllum* Chaix. Nässeby i vattengropar nära stranden.

* — *confervoides* Fr. Vattengropar vid Tanaelfven straxt nedom den nya kyrkan (S.).

* *Aconitum septentrionale* W. Tromsøe (Bl.).

Caltha palustris L. — *radicans*. Tanen och Varanger flerest.

Papaver nudicaule L. Ö.-Finn. Syltvigfjorden vid Österelfven (Landm.).

* *Fumaria officinalis* L. Tromsøe (Bl.).

Sinapis arvensis L. Nyborg, Wadsøe.

Cakile maritima (L.) Tromsøe (Bl.).

Barbarea stricta Fr. Langfjorden vid Darus'bafte, Klösterelf.

Nasturtium palustre DC. Tanaelfven.

* *Neslia paniculata* (L.) Alten i åkrar (Bl.).

Capsella bursa pastoris (L.) Hafstrandsregionen i Varanger allm. — Var. *integrifolia* på taken af Finngammer t. ex. i Wester-Tanen.

Cochlearia arctica Fr. Varanger flerest. t. ex. vid källor och i kärr vid Nyborg, Carlebotten, Mortensnæs o. s. v.; på hafstranden h. o. d.; Berlevaag uppe på fjällen (S. 1858); Lyngen (Hartm.).

* *Draba nivalis* Liljeb. Mehavn (Keilhau enl. Bl.).

* — *lapponica* * *glacialis* Hartm. Lyngen på Tsatsa (Læst. enl. Hartm.).

* *Subularia aquatica* L. Avlsborg (S.) och Nyborg.

* *Parnassia palustris* L. β *tenuis*. Nära stranden af Varangerfjorden mellan Gornitak och Bunæs.

Viola arenaria DC. Alten och Varanger (Bl.).

— *tricolor* L. Tromsøe (Bl.).

Wahlbergella apetala (L.) »in arenosis maritimis districtus

Fælles dicti Norvegiæ ultima valde copiose»
(Wnbg. Fl. Suec.).

- * *Lychnis flos Cuculi* L. Tromsøe (Bl.).
- Stellaria media* L. Allm. i hafstandsregionen och såsom ogräs i planteringar.
- * — *uliginosa* L. Tromsøe (Bl.). — [Obs. *St. alpestris* Lund är *St. borealis* Big. enl. Bl.]
- *humifusa* Rottb. Allmän på hafstränderna, isynnerhet vid de mindre fjordarne.
- [*Arenaria lateriflora* L. fanns ymnigast vid första fallet i Klösterelven, således på Ryskt område.]
- *norvegica* Gunn. Vestm.-Finm. Loppen (Sommerf. Suppl.).
- * *Cerastium latifolium* L. Tromsøe (Bl.); Tsatsa (Hartm.).
- Sagina nodosa* L. Polmak (S.), Mortensnæs, Næsseby.
- * — *nivalis* (Lindbl.) Fr. Innersta viken af Lyngenfjord vid gården Hatten (Hartm.).
- Alsine biflora* Wnbg. Lebesbyfjällen bortåt Jerisjavre (S.).
- *hirta* Hartm. (*Alsinella Giesekii* Smrft. Suppl.) Öst-Finmark. (Deinb.).
- Ammadenia peploides* (L.) — *oblongifolia* (Gr.) går upp för Tanaelfven jemte *Elymus arenarius* till Seida.
- * *Ribes nigrum* L. Svanvik vid C'olmejavre. (Med *R. alpinum* L., hvilken i Hornem. Plantel. Suppl. uppgifves af Blytt enl. O. Sommerfelt såsom »ikke rar i Finmarken», afses förmodligen *R. rubrum*.)
- Chrysosplenium tetrandrum* (Lund). Allmän vid hela Varangerfjorden från Nyborg och Carlebotten till Wardøe.
- Sedum annuum* L. Langfjorden; Fjellbma vid Tanaelf.
- *acre* L. Kalak vid Laxefjorden och Wardøe (S.); Nordkap (Wnbg.).
- * *Lythrum Salicaria* L. Rarissime in Finmarkia intima (Wnbg. Fl. Suec.); vid Altenelf (Zetterst.).
- Epilobium montanum* L. Tromsøe (Gunn. herb. enl. Bl.).
- Circaea alpina* L. Öst-Finmark. (Deinb.).
- * *Myriophyllum spicatum* L.? Svanvik vid C'olmejavre; Seida (S.). Osäker såsom varande steril, men troligen tillhörande denna art, hvilken enl. Wnbg. förekommer »usque ad lacum Enarenssem frequenter.»
- Hippuris vulgaris* L. Varanger flerest. (Forts.)

Litteratur-öfversigt.

Praktisk Handbok i Botanik eller Växtlärans Grunder inhemtade genom några vanliga växters studerande jemte ett utdrag ur Svenska Floran af C. F. NYMAN. Stockholm

1858. P. A. Norstedt & Söners förlag. 399 pag. 8:o med 16 plancher i stentryck och 84 träsnitt. (Pris: 5 Rdr Rmt).

Detta arbete, som är afsedt att tjena såsom skolbok vid elementar-läroverken, meddelar, efter en kort inledning öfver växternas delar (sidd. 1—13), beskrifningar öfver 64 växter, genom hvilka beskrifningar Förf. afser att bibringa lärjungarne det hufvudsakligaste af organologien, och för ett lättare återfinnande af de beskrifna växterna, äro dessa afbildade å de arbetet bifogade stentrycken. Sjelfva »Organläran» afhandlas i all korthet (sidd. 203—250), hvarefter slutligen följer en framställning af Linnés och Fries' systemer, jemte ett »utdrag ur Svenska Floran», upptagande (sidd. 262—380) »de allmännast förekommande växterna.» Drygaste delen af boken utgöres sålunda af växtbeskrifningarne, hvilka äro mycket fullständiga och detaljerade; dernäst upptager »utdraget ur Floran» det mesta af Förf:s arbete, och minsta delen utgöres af »organläran» eller just det, som enligt ref:s åsigt bör utgöra ett af hufvudföremålen för den första undervisningen i botaniken. Förf. har helt knapphändigt affärdat denna del, sannolikt emedan den till det hufvudsakligaste skall vara inhemtad genom beskrifningarne öfver de 64 afbildade växterna. Men måne väl detta mål enligt Förf:s bok och method vinnas? Vi tvifla derpå, ty — för att hålla sig till de faktiska förhållandena inom vårt kära fädernesland — under sommarmånaderna är skolgudomen vid alla offentliga och de flesta privata läroverk hos oss hemförlofvad och läraren således förhindrad att leda lärjungarnes första vacklande steg. Och kunna vi hoppas, att Förf:s lärobok skall göra läraren öfverflödig, att ynglingarne eller barnen skola besitta det talamod, att de på egen hand genomgå Förf:s växtbeskrifningar? Svaret härpå torde för enhver, som, om än aldrig så litet, befatat sig med skolundervisning, vara klart och tydligt. — Fortginge deremot undervisningen under sommaren, vore förhållandet helt annorlunda, ty läraren kunde då med boken i hand genomgå beskrifningarne under det att lärjungarne hade för sig lefvande exemplar af de beskrifna växterna. Men måne icke i sådant fall Förf:s bok ej vore en lärobok eller en handledning för läraren och icke för lärjungen? Och måne icke alldeles detsamma skulle vinnas, om läraren mundtligen för lärjungarne genomginge växternas delar efter förevisade lefvande exemplar (och så stor förmåga torde vi väl kunna med skäl fordra af en lärare i detta ämne), och måne icke ett sådant mundtligt föredrag blir för ynglingarne mera fruktbringande än upp- eller genomläsningen af Förf:s

nästan till småaktighet noggranna och väl torra beskrifningar? Vi våga derfore på grund af det anförda uttala vår öfvertygelse, att dessa beskrifningar utan skada för boken sasom skolbok kunnat alldeles uteslutas.

Samma åsigt våga vi äfven hysa om bokens sista afdelning eller utdraget ur Floran. Ty — oafsedt det svåra eller rättare omöjliga att kunna uppställa någon gräns mellan »allmänna» och sällsynta växter, då dessa begrepp på olika trakter af landet måste vara högst olika — är det blott förbehallet för våra s. k. »allmännast förekommande växter» att meddela ynglingarne begrepp om växtdelarnes mångfaldiga former, om lifsverksamheten inom växtverlden, om sambandet mellan växtrikets talrika alster? Skola dessa sällsyntare växter utgöra en förbjuden frukt, som endast den mera försigkomne får njuta och skall enda vinsten af en ynglings bemödanden att återfinna i »utdraget» en insamlad växt endast blifva ett sviket hopp, en fortfarande ovisshet? Detta kan aldrig vara Förf:s mening — och då således någon af våra fullständigare floristiska handböcker måste för hvarje yngling, som studerar botanik, vara ett oundgängligt *Vade mecum*, måste man nödvändigt medgifva, att ett dylikt utdrag ur floran i en skolbok är hvarken nyttigt eller nödigt, utan fullkomligt öfverflödigt.

Hvad den tredje och minsta delen af ifrågavarande handbok beträffar eller sjelfva »organläran», kunna vi ej heller finna denna tillfredsställande, då den är alltför torr och skelettartad samt för ynglingasinnets intet mindre än inbjudande, just emedan Förf. icke det ringaste vidrört växternas fysiologi och biologi. Förf:s organlära är neml. blott och bart terminologi, och härtill bör väl icke skolundervisningen inskränkas? Vi tro tvärtom, att terminologien bör till hufvudsakligaste delen vid växtexamineringen praktiskt inhemtas och att undervisningen genast från början bör så ställas, att ynglingarne få begrepp om lifvets verkstad hos växterna d. v. s. om organernas förrättningar och betydelse m. m., så att de lära sig inse, att terminologien endast är ett nödvändigt hjälpmedel för det studium, som lärar oss vinna bekantskap med växtverlden, dess lif, verksamhet och olika gestaltning i skilda världstrakter, under olika tidevarf och inom särskilda växtgrupper. Vi tro med ett ord, att undervisningen bör tagas så mycket fysiologisk och biologisk som möjligt samt att hela organläran just bör framlägga summan af växtlifvets utveckling och väsende. Fordra vi, sasom vi tro med rätta, detta af en skolbok, står ifrågavarande handbok onekligen vida efter de läroböcker, vi förut hafva af Irr Andersson och Arrhenius. Närmast öfverensstämmer Herr Nymans »Organlära» med den »Växt-

rikets Terminologi», som af Arrhenius utgafs 1842, men hvilken denne författare sjelf underkänt såsom skolbok, då han i sin sedan utgifna »Elementarkurs i Botaniken» framställt terminologien endast såsom ett bihang till organografien samt behandlat denna i sammanhang med växternas morfologi och fysiologi. Detta är efter vårt förmenande den enda rätta planen för en elementar-lärobok i botaniken, hvilken, naturligtvis i förening med flitigt studium af levande växter, kan uppfylla vetenskapens och tidens rättmätiga fordringar.

Vi hafva i det föregående sysselsatt oss med planen för detta arbete och sökt visa, huruledes den ingalunda med fog kan göra anspråk på de utmärkta egenskaper, som Förf. tillägger densamma, att vara »den riktigaste», vara säkerligen den, genom hvilken »största intresset väckes hos eleven, den som mest ger vana och lust att observera», vara utmärkt genom »enkelhet, tydlighet och noggrannhet» samt verkande en »mera nationel och allmän undervisning» i denna vetenskap. Vi kunde visserligen tillägga åtskilliga anmärkningar mot de meddelade planchernas ottydlighet och brist på finare analyser, mot Förf:s onödiga förändringar af allmänt antagna termer, mot en eller annan oegentlighet eller mindre felaktighet o. s. v., men anse det vara öfverflödigt. Vi vilja blott sluta vår recension med följande anmärkning: Att »den gamla vanliga methoden, som vi litet hvar känna till», såsom Förf. *) med ett visst ironiskt förakt yttrar, eger flera felaktigheter, hvilka, förstörade genom oförståndiga lärares ovisa nit, utan tvifvel på åtskilliga ställen ej gjort botanikens studium så fruktbringande och själsbildande, som man kunnat önska, är onekligen en lika beklaglig som lätt förklarlig sanning, då den rätta methoden för undervisningen i ett ämne, som är så nytt vid våra skolor, väl ännu icke är funnen. Men icke skola vi därför uppgifva hoppet, att denna method en gång skall finnas, och tilldess är hvarje ärligt försök att lösa frågan berömvärdt, fastän vi alltid måste besinna, att ej hvarje förändring nödvändigt är en förbättring. *Th. Fr.*

*) Detta yttrande fälles af Herr N. i tidningen »Upsala-Posten» N° 88, der han låtit införa ett svar på den recension, som i N° 83 af samma tidning är intagen. Denna tidskrifts inskränkta utrymme tillåter ej att, såsom Herr N. önskat, i densamma aftrycka detta svar, isynnerhet som vi då skulle anse oss skyldige att aftrycka det »Gemäle», hvaraf det är åttöljdt. Vi nödgas därför åtnöja oss med att blott till denna tidning hänvisa de af våra läsare, som önska taga närmare underrättelse om denna strid.